

Het Bodemjournaal

Een uitgave van het Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant najaar 2011 www.bodemconvenant.nl

Het moet anders, maar hoe?

Een gebiedsgerichte aanpak van het grondwater. Het klinkt logisch, maar is dat niet. Webtools, praktijkvoorbeelden en regio-bijeenkomsten wijzen de weg.

> pagina 2

Mijlpaal bereikt

400 humane spoedlocaties zijn in kaart gebracht. Deze locaties met bodemverontreiniging kunnen risico's veroorzaken voor de volksgezondheid. Nu is het tijd voor aanpakken.

> pagina 3

Nieuw bodemontwikkelingsbeleid

Het bodembeleid in Nederland verandert. Daarom moeten ook de wet- en regelgeving worden aangepast. Welke voorstellen liggen op de plank?

> pagina 7

WAAROM DIT BODEMJOURNAAL

In actie voor de ondergrond

Dit is de krant van het Uitvoeringsprogramma van het Bodemconvenant. Is het ons in de bol geschoten dat wij nu zelf met een krant komen? Natuurlijk niet. Wij zijn ambtenaren van de inhoud en het proces, van communicatie hebben we minder kaas gegeten. Daarom dreigt dit er weleens bij in te schieten. Regelmatig horen we dat we meer aandacht moeten geven aan de zichtbaarheid en de successen van het Uitvoeringsprogramma. Daar doen we wat aan met deze krant.

Gerd de Kruijff

We hebben er geen glossy van gemaakt. Dat had gekund. Van een "Gerda" (Verburg) is met knip- en plakwerk zo een "Gerd" te maken. Maar dat doen we niet. Dat past ook niet bij mijn karakter. Trouwens, het gaat ook helemaal niet om mij, het gaat helemaal niet om de mensen van het Uitvoeringsprogramma van het Bodemconvenant, het gaat om iedereen die in de praktijk met de uitvoering van het bodembeleid bezig is, die de saneringsoperaties verder brengt en die de verbindingen met ruimte, water en energie

legt. Het gaat om de mensen in de praktijk die het succes van de uitvoering van het Bodemconvenant maken. Wij helpen de mensen in de praktijk te presteren. Het gaat erom wat u er in de praktijk van maakt en van merkt.

En er is veel om melding van te maken. In deze krant leest u over de uitvoering van het Bodemconvenant, over de voortgang van de aanpak van spoedlocaties, over de Keizerskroonbijeenkomst over de transitie in het bodembeleid, over warmte koude opslag, de kennisagenda en wet- en regelgeving. Er gebeurt *onmeunig* veel met hulp en inzet van velen. Dat ons werk maatschappelijk van belang is, blijkt onder meer uit recente pers-aandacht. De ondergrond is de basis van ons leven, ook een vaste grond van ons bestaan. Als Uitvoeringsprogramma vormen we geen grote organisatie. We willen efficiënt werken en die acties ondernemen die een bijdrage leveren aan het succes van de uitvoering van het Bodemconvenant. Daar ligt ook een drijfveer voor mij. De overheid kan goed beleid formuleren, waar het

Er is winst te behalen als we bodem- en watersystemen integraal bekijken.

weleens aan schort is de uitvoering. Dat wordt in de ambtenarij vaak minder interessant en sexy gevonden. Niets is minder waar. Misschien zit daar wel deels de reden voor de gevoelde afstand tussen overheid en maatschappij: we moeten waar- maken wat we afspreken. In een

convenant tussen 42 verschillende overheden met eigen bevoegdheden is dat geen vanzelfsprekendheid. Ik wil het huis van Thorbecke graag schragen door bij te dragen aan het daadwerkelijk uitvoeren van de afspraken van het Bodemconvenant. Daarom sluit ik af met

een tegeltjeswijsheid (van Goethe) en het motto van het Uitvoeringsprogramma: weten is niet genoeg, we moeten het gebruiken, willen is niet genoeg, we moeten het doen.

Gerd de Kruijff
Programmadirecteur

Project ondergrond

De opkomst van de ondergrond

> pagina 4

Smaakmakers

Manifest van De Keizerskroonconferentie

> pagina 5

Kennisagenda

De jacht op meer bodemkennis is geopend

> pagina 5

Samenwerkingsprogramma

Nieuwe regelgeving voor bodemenergiesystemen

> pagina 6

In de schijnwerpers

Vier organisaties en initiatieven uitgelicht

> pagina 8

PROJECT GEBIEDSGERICHT GRONDWATERBEHEER

Het moet anders! Maar hoe?

Snel aan de slag met het project gebiedsgericht grondwaterbeheer. Het klinkt logisch en gewenst. Maar eenvoudig is het niet. Webtools, praktische voorbeelden en regionale bijeenkomsten wijzen de weg.

Stap voor stap komen tot een gebiedsgerichte aanpak.

Slinkende budgetten voor bodemsanering en projectontwikkelaars die portefeuilles zien opdrogen. We hebben te maken met een veranderende werkelijkheid. Wat voorheen vast stond, is nu onderhevig aan verandering. Vanuit een sectoraal kader blijven denken en doen, wordt moeilijker. Integraal lijkt een nieuwe haalbare aanpak, maar integraal kan ook groot, breed en vaag zijn. Integraal schrikt af, als geen nieuw perspectief beschikbaar is.

Integraal

Het project gebiedsgericht grondwaterbeheer is erop gericht te laten zien dat integraal niet iets is wat slechts voor een enkeling is weggelegd, maar dat het juist voor veel

kansrijke gebieden nieuwe opties biedt voor ontwikkelingen. Vanuit het project worden (potentiële) gebiedsbeheerders ondersteund om te komen tot een gebiedsgerichte aanpak.

Webtool

Het leggen van verbindingen staat centraal in de meeste producten die binnen het project worden ontwikkeld. Een voorbeeld hiervan is de "Vier Kantrijke Gebieden". Dit is een webtool waarmee verschillende thema's, zoals ruimtelijke ontwikkeling, geschiktheid voor warmte koude opslag, grondwaterbeschermingsgebieden en verontreinigingen als kaartlagen op elkaar zijn te leggen. Op deze manier wordt voor

een gebruiker visueel inzichtelijk gemaakt welke thema's in zijn gebied spelen. De tool is vrij te gebruiken door overheden en marktpartijen. In diverse verkenningstrajecten wordt de tool al ingezet om de koppeling met andere dan bodemthema's inzichtelijk te maken en op deze manier met collega's uit andere beleidsvelden in contact te komen.

Verrassende voorbeelden

Het bieden van voorbeelden is belangrijk. Niet alleen voorbeelden vanuit het werkveld dat we al kennen, maar ook door verbindingen te zoeken met anderen. In het Rapport organisatie en financiering is gebruikgemaakt van ervaringen die zijn opgedaan in bovengrondse gebiedsontwikkeling. Procesmatig zijn boven- en ondergrondse gebiedsontwikkelingen in veel opzichten vergelijkbaar. Ieder gebied kent zijn eigen specifieke problematiek en dynamiek. Het geven van kant-en-klare oplossingen is daarom niet mogelijk. De leidraad biedt suggesties en voorbeelden die kunnen leiden tot een geslaagde uitvoering van de voorbereidingsfase. Daarmee is

het vooral een bron van inspiratie en niet een blauwdruk voor de uitvoering van gebiedsgericht grondwaterbeheer.

Bewustwording

Gebiedsgericht grondwaterbeheer is geen nieuwe ontwikkeling. In de Community of Practice (CoP) gebiedsgericht grondwaterbeheer, een initiatief van het Uitvoeringsprogramma van het Bodemconvenant en SKB, vinden koplopers op het vlak van gebiedsgericht grondwaterbeheer gelijkgestemden. De CoP biedt een plek waar vrijuit gesproken wordt over knelpunten en mogelijke oplossingsrichtingen. Anderhalf jaar is gewerkt aan het ontwikkelen van producten voor de bewustwording en de start van gebiedsgericht grondwaterbeheer. Vanaf 2012 ligt het accent bij het

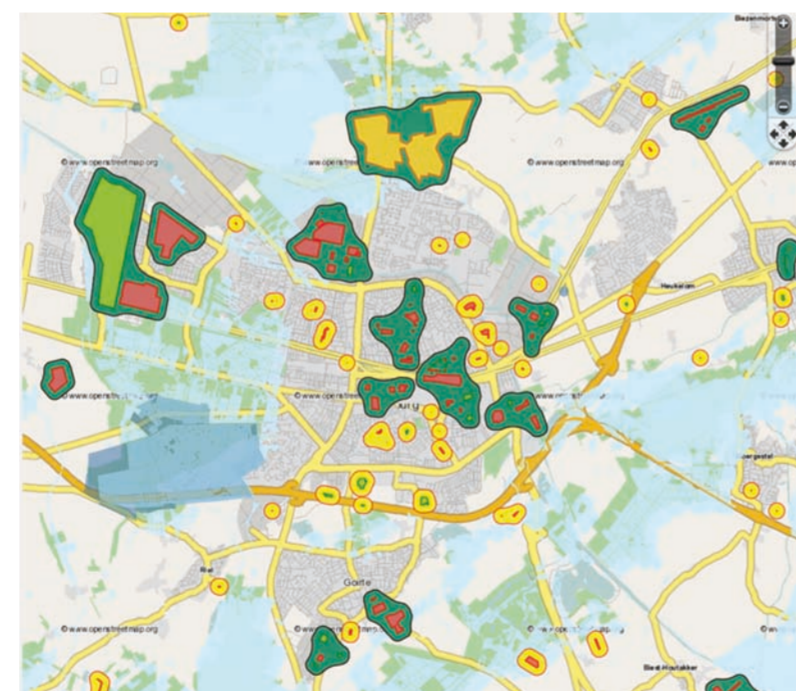
bevorderen van het opstellen van plannen voor gebiedsgericht grondwaterbeheer en het uitvoeren daarvan. Dit doen we door aan te sluiten bij regionale initiatieven en de organisatie van regiobijeenkomsten als vervolg op de bijeenkomsten uit 2011.

Meer informatie

Initiatiefnemers of geïnteresseerden worden van harte uitgenodigd om gebruik te maken van de producten. Wanneer er behoefte is aan uitleg of verdiepend gesprek kunt u natuurlijk altijd contact opnemen met de projectleider of projectsecretaris gebiedsgericht grondwaterbeheer. Alle producten vanuit het project gebiedsgericht grondwaterbeheer vindt u op www.grondwatercollectief.nl. Op de website vindt u ook producten van anderen én praktijkvoorbeelden.

'Van succesvolle voorbeelden kan men leren, maar van weerbarstigheid evenzeer.'

Peter de Bruijn (zelfstandig adviseur en secretaris van de CoP gebiedsgericht grondwaterbeheer, in het blad Bodem over een van de aanleidingen voor het oprichten van een CoP gebiedsgericht grondwaterbeheer)

Kansrijke gebieden Gebiedsgericht Grondwater Beheer

'Juiste mensen met kennis van de praktijk in verbinding problemen laten oplossen daar waar maatschappelijke stagnatie optreedt.'

Peter Ramakers (provincie noord-brabant)

PROJECT AANPAK SPOEDLOCATIES

Mijlpaal bereikt

Uit de Midterm Review van het Uitvoeringsprogramma komt naar voren dat 400 humane spoedlocaties in beeld zijn gebracht. Tijd voor het vervolg.

De aanpak van de bodemverontreiniging in Nederland heeft een belangrijke mijlpaal bereikt. De bevoegde overheden bodemsanering hebben in kaart gebracht wat de locaties zijn die met spoed moeten worden aangepakt omdat er sprake is van risico's voor de volksgezondheid. Voortbouwend op jarenlang onderzoek naar mogelijk verontreinigde locaties en op jarenlange statistische ramingen over de totale omvang van de bodemverontreinigingsproblematiek weten we welke ± 400 locaties er nog over zijn waar sprake is van humane risico's. Bovendien is een veelvoud aan locaties verlost van het etiket dat er mogelijk sprake is van dergelijke risico's omdat nu is vastgesteld dat dat gelukkig niet zo is.

Daarmee is ook een van de belangrijke tussendoelstellingen van het convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties gerealiseerd. Er ligt een weg open om een van de hoofddoelstellingen te realiseren: het daadwerkelijk saneren of beheersen van deze locaties uiterlijk in 2015. Deze doelstellingen zijn voortgekomen uit de notie dat het na dertig jaar bodemsaneringsoperatie toch onbestaanbaar werd om niet te weten waar er nog concreet sprake is van humane

risico's. Laat staan om deze situatie nog even voort te laten bestaan. Met alle begrip dat vaak locaties met minder risico's eerder gesaneerd zijn als gevolg van allerlei bouwactiviteiten, hebben alle betrokken overheden de bewuste keuze gemaakt om nu prioriteit te leggen bij de aanpak van humane risico's.

Risico's

Vanuit het Uitvoeringsprogramma ondersteunt het project aanpak locaties deze prioritering. Het project ondersteunt de bevoegde overheden bij het identificeren en het aanpakken van locaties met bodemverontreinigingen die risico's veroorzaken. In eerste instantie de hierboven genoemde risico's voor de volksgezondheid en in tweede instantie ecologische risico's of risico's in verband met de verspreiding van de verontreiniging. Nu de locaties met de humane risico's in beeld zijn gebracht, verschuift de aandacht naar de vervolgstappen:

1. het bevorderen van de aanpak van de humane spoedlocaties en het monitoren van de voortgang;
2. het verder in beeld brengen van de locaties waar de bodemverontreiniging ecologische risico's opleveren of waar de bodemverontreiniging zich onaanvaardbaar dreigt te verspreiden.

In het convenant hadden de overheden als doelstelling opgenomen om eind 2015 klaar te zijn met de inventarisatie van de overige (niet-humane) spoedlocaties. Met het oog op tijdig maken van nieuwe afspraken, is het besef gegroeid dat het wenselijk is om de inventarisatie van deze locaties eerder af te ronden. De positieve ervaringen bij de inventarisatie van de humane spoedlocaties versterken het gevoel dat dat haalbaar is. Het voornemen is om 2013 als nieuw streefjaar vast te stellen.

Uitdaging

Het daadwerkelijk en tijdig aanpakken van de locaties met risico's wordt nu de grote uitdaging. Overheden zijn op zoek naar andere wijzen van het benaderen van partijen die daarbij een rol hebben. Interessante initiatieven zijn bijvoorbeeld opgestart door Gelderland, Noord-Brabant en Noord-Holland. Een bundeling van expertise op verschillende terreinen, een open en vasthoudende benadering, en een combinatie van stimulerende en handhavende maatregelen beginnen hun eerste vruchten af te werpen. Bovendien worden vanuit het project initiatieven ontwikkeld om overheden te ondersteunen bij de verbreding van de aanpak. Ook vindt volop samenwerking met het bedrijfsleven plaats. In de planning van het project staat in 2012 een bijeenkomst over de aanpak van bedrijfsterrainen.

'Het is verstandig om pragmatisch te denken over bodemverontreiniging. Je moet gewoon kijken wat de beste oplossing is. Mensen snappen dat.'

Piet Polderman (wethouder gemeente Vlissingen)

Links: het aanpakken van spoedlocaties bevordert de leefbaarheid in de oude stedelijke omgeving. Onder: Sanering is niet altijd nodig, soms wel.

Publieke opinie

In het bodembeleid mogen we ons dan druk maken over verandering in het bodembeleid met de nadruk op het duurzaam gebruik van de ondergrond, in de publieke opinie krijgt bodemverontreiniging toch nog de meeste aandacht. Het is natuurlijk ook niet niks als je als burger te horen krijgt dat je op of bij een locatie met volksgezondheidsrisico's woont. De media springen daar natuurlijk vaak direct op in. Het is dan belangrijk dat dat op een goede manier gebeurt, zonder bagatellisering en zonder onnodige paniekzaaij. Het project heeft communicatie dan ook als een van de speerpunten. Communicatie met bewoners, bestuurders en de media. De directe communicatie met burgers over bodemverontreiniging

wordt verzoed door de decentrale overheden. Vaak is daar de GGD bij betrokken. Ter ondersteuning is op de website van het Uitvoeringsprogramma voorbeeldmateriaal voorhanden en is een lijst met veel voorkomende vragen (FAQ's) opgenomen. Tevens is er een landelijke communicatieboodschap geformuleerd (in samenwerking met het ministerie van I&M, het VNG, het IPO, en in samenwerking met de GGD-en) dit om te voorkomen dat er onduidelijke boodschappen de wereld worden ingezonden. Dit jaar hebben diverse media, vooral landelijke en regionale kranten, aandacht besteed aan bodemverontreiniging en aan de lijst met humane spoedlocaties. Met allerlei plussen en minnen was de teneur van de artikelen correct.

In binnensteden blijft de bodem op de schop gaan (foto Stadsontwikkeling Rotterdam).

PROJECT ONDERGROND

De opkomst van de ondergrond

De ondergrond wordt steeds intensiever gebruikt (foto Stadsontwikkeling Rotterdam).

Onder de grond ligt de toekomst. Het project ondergrond verkent het speelveld, de kwaliteiten die worden gevraagd en de uitdagingen. En wie is de bodemambtenaar 2.0?

De ondergrond wordt in toenemende mate gebruikt voor menselijke activiteiten, zoals ondergronds bouwen en de toepassing van bodemenergie. Keuzes voor ondergrondse toepassingen hangen nauw samen met bovengrondse verbeteringen van de gebiedskwaliteit. Door bepaalde functies ondergronds te brengen, ontstaat bovengronds meer ruimte voor andere functies. De kwaliteit van de ondergrond staat hierdoor echter onder druk. Er is behoefte aan een balans die het gebruik van de ondergrond mogelijk maakt en de kwaliteit van de ondergrond én bovengrond garandeert. Het project ondergrond is gericht op het stimuleren van een transitie (of beleidsvernieuwing) bij de verschillende overheden. Doel is een duurzaam, evenwichtig gebruik van de ondergrond. De verbinding tussen het bodembeleid en het beleid voor de ruimtelijke ordening staat hierbij centraal. De beleidsvernieuwing raakt aan beide beleidsvelden: het bodembeleid verbreedt (van schone bodem naar kwaliteit van de ondergrond) en het ruimtelijk beleid verdiept (van bovengrond naar boven- en ondergrond).

Toekomstbeeld

Binnen het project ondergrond is een (concept) 'Visie op transitie van het bodembeleid' opgesteld. Deze visie omvat een toekomstbeeld waarmee de convenantpartijen richting geven aan de veranderingen in het bodembeleid. De visie vormt

de bouwsteen voor de Keizerskroonbijkomst van 12 en 13 oktober 2011 (zie het artikel over de bijeenkomst op pagina 5). Kern is dat de ondergrond geschikt moet zijn voor het gebruik dat maatschappelijk is gewenst. Het toekomstbeeld is gericht op overheden, maar nodigt ook partijen buiten de overheidssector uit om met oplossen te komen. Het is tijd om de kennis en ervaring op het gebied van de bodem breder in te zetten voor de ondergrond en samenhang met andere beleidsvelden te zoeken.

Regionale netwerken

Op dit moment wordt gewerkt aan een concretisering van de acties die vanuit project ondergrond worden ondernomen. Het project wil de medewerkers van de verschillende overheden faciliteren in dit transitie-

proces. Acties liggen vooral op het vlak van instrumenten (de gereedschapskist) en het in beeld brengen van voorbeelden voor planvormen en inspirerende projecten. Bovendien worden acties ontwikkeld die zijn gericht op het bieden van faciliteiten voor kennisontwikkeling, de ontwikkeling van de bodemadviseur en de samenwerking tussen beleidsdisciplines en organisaties. Omdat de beleidsvernieuwing inzet op integratie in de regionale gebiedsontwikkeling en daarmee op samenwerking tussen provincie, gemeenten en waterschappen, wil het project ondergrond haar activiteiten verbinden met regionale netwerken. Daarom gaan we deze regionale leeromgevingen faciliteren.

Hefbomen voor transitie

Vanuit het project ondergrond is in 2011 opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de hefboomen om de transitie in het bodembeleid te

'De rol van de andere overheden wordt belangrijker. De rijksoverheid concentreert zich op een beperkter aantal nationale belangen, en gebiedsontwikkeling wordt in toenemende mate een verantwoordelijkheid voor regionale en lokale overheden.'

Chris Kuijpers (directeur-generaal Ruimte, ministerie Infrastructuur en Milieu)

versnellen. Het uitgangspunt was de omslag van Government (sterke aanwijzingen vanuit de (rijks)overheid, gevoed met een vrijwel constante geldstroom) naar Governance (gezamenlijke proces- en productverantwoordelijkheid, gekoppeld aan andere vormen van financiering). De resultaten van interviews met deskundigen zijn ondergebracht in een model. Hierin zijn de oplossingsrichtingen vanuit het (bodem)beleid in kaart gebracht, op basis van het gedachtegoed van Quinn (leiderschapsstijlen). De belangrijkste hefboom voor de transitie is de verandering van de (beleids)context. Transitie betekent loslaten: de bodem moet minder centraal staan. Begin met begrijpen van de ander, denk vanuit maatschappelijke opgaven en niet vanuit het bodemdossier. Zorg dat ruimte ontstaat om te zoeken naar de rol van bodem in regionale (gebieds)-ontwikkelingen die gericht zijn op verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving. Organiseer het leren en noem dat leerproces de transitie.

Bodemambtenaar 2.0

De toekomstige bodemadviseurs werken in integrale gebiedsprocessen samen met deskundigen op het gebied van ruimte, economie en sociale ontwikkeling, water, energie, groen en vele anderen. In het nieuwe beleid is bodem onderdeel van een maatschappelijke opgave, een gebiedsontwikkeling en van nieuwe integrale, ruimtelijke plannen. De bodemprofessional heeft hierin een belangrijke rol. Hij moet met medewerkers van andere beleidsvelden en organisaties samenwerken, om zo gemeenschappelijke belangen en waarden te vinden en integrale en duurzame afwegingen te kunnen maken. En de moed opbrengen om op een andere manier naar het eigen werkveld te kijken. Vanuit het project ondergrond is gestart met een leer- en ontwikkelprogramma voor bodemadviseurs bij de verschillende overheden. Als bouwsteen wordt onderzoek gedaan naar de nieuwe rol van de bodemadviseur, in de vorm van competenties van en ontwikkelprofielen voor de bodemambtenaar 2.0.

Gebruik van de boven- en de ondergrond hangen sterk met elkaar samen.

'Het gebruik van de diepere ondergrond is een new frontier. We worden hier met de vraag geconfronteerd welke toepassingen het hoogst maatschappelijke nut hebben.'

Lambert Verheijen (dijkgraaf waterschap Aa en Maas)

SMAAKMAKERS UIT DE BODEMWERELD

Het manifest van De Keizerskroonconferentie

Allerlei smaakmakers van binnen en buiten de bodemwereld kwamen bijeen in Apeldoorn. 24 uur hebben ze nagedacht over de transitie van het Nederlandse bodembeleid. Resultaat: een inspirerend manifest.

Directeur Moons (rechts) overhandigt het manifest aan wethouder Prinsen.

Henk van den Berg (gemeente Utrecht) was één van de deelnemers.

Er is al jaren consensus dat er zaken anders moeten. En op veel plaatsen is er ook behoorlijk veel veranderd als het gaat over hoe we met de bodem en de ondergrond omgaan. Maar nu is het moment om flinke stappen te zetten want het bodembeleid komt in een andere fase terecht nu de spoedlocaties binnenkort onder controle zijn. Transities zijn echter vaak moeizaam en vergen veel tijd, dat geldt ook voor de transitie van het bodembeleid. Er is dan ook een gedeeld gevoel dat we er nog niet zijn.

Geen gedeeld beeld

In de eerste plaats bestaat er een veelheid aan ideeën waar de transitie van dat beleid uiteindelijk toe moet leiden. Er bestaat echter niet een gemeenschappelijk toekomstbeeld. Niet binnen de bodemwereld en nog zeker niet bij partijen als de ruimtelijke ordenaars, de (grond)-waterbeheerders en de gebruikers van bodemenergie. In de tweede plaats ontbreekt het aan een gedeeld notie hoe we dat toekomstbeeld moeten realiseren. Wat moet er

allemaal nog gebeuren? Op initiatief van Cees Moons, voorzitter van Stuurgroep Bodem en directeur Water en Bodem van het ministerie van I&M, en van Gerd de Kruijff, programmadirecteur van het Uitvoeringsprogramma van het Bodemconvenant, is er een werkconferentie over de transitie georganiseerd. Op 12 en 13 oktober 2011 zijn ruim veertig spraakmakende personen, uit de private sector en uit overheidsgeledingen (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen), 24 uur bijeen geweest in hotel De Keizerskroon in Apeldoorn. Het doel was om voor de transitie van het bodembeleid een gedeelde visie (wat wordt er nu concreet anders) en een route te ontwikkelen.

Manifest

Voor de organisatoren van de werkconferentie was het uitgangspunt: begin met leren van de praktijk. Leer met name van de ervaringen die zijn opgedaan binnen die aandachtsgebieden waar de veranderingen het meest ingrijpend zijn. Tijdens de werkconferentie zijn daarom

casussen onder de loep genomen die te maken hebben met:

- het gebruik van bodem en ondergrond voor energiewinning;
- het waterbeheer in kwalitatieve en kwantitatieve zin;
- het bouwen en herstructureren mede in relatie tot de aanwezigheid van bodemverontreiniging.

De exercitie heeft informatie opgeleverd over wat goed gaat, maar ook wat anders moet.

De beoogde veranderingen zijn geclusterd in zeven thema's:

1. Visie
2. Lokaal afwegen
3. Nieuwe verbindingen
4. Kennis en professionalisering
5. Geld
6. Experimenteren
7. Wetgeving

De conferentie heeft besloten om deze thema's op te nemen in een manifest. Doel van het manifest is om een gemeenschappelijke leidraad voor de transitie te hebben. Het manifest is door Cees Moons overhandigd aan wethouder Prinsen van Apeldoorn. Deze gemeente is één van de voorlopers bij het in de praktijk brengen van het nieuwe bodembeleid.

De conferentie was te kort om het manifest volledig uit te werken. Dat gaat nog gebeuren. Het aanbod van de aanwezige private partijen om daaraan mee te doen is met dankbaarheid aanvaard. Zodra het manifest definitief is, komt het voor iedereen beschikbaar, via onze website. We houden het tempo er in.

2013

Transities spelen zich af over meerdere jaren. Het manifest zal naar verwachting daarom niet alleen een belangrijke rol spelen tijdens de huidige convenantsperiode (t/m 2015), maar ook daarna. Het voornemen is om in 2013 een volgend evaluatiemoment over de uitvoering van het convenant te organiseren. Dit naast de evaluatie die nu loopt. Tijdens de 2013-evaluatie wordt onder de vlag van het Uitvoeringsprogramma nagedacht over nieuwe afspraken tussen de convenantpartijen in de periode na 2015.

KENNIS OVER BODEM EN ONDERGROND

De jacht op meer bodemkennis is geopend

De behoefte aan kennis is onderzocht. De bevindingen zijn in kaart gebracht. Hoog tijd om de volgende stap te maken. Fase 2 dus.

Het rapport "Kennisagenda Bodem en Ondergrond Fase 1: inventarisatie kennisbehoefte en organiseren kennisveld" is op 24 maart 2011 afgerond. De kennisagenda benoemt de bijdrage van bodem en ondergrond aan maatschappelijke thema's en de kennisbehoefte die daarbij hoort. De agenda gaat ook in op de eisen en wensen die aan de organisatie van de kennisinfrastructuur voor kennisontwikkeling worden gesteld.

Kenniskaart

De inventarisatie in fase 1 kende de volgende stappen:

- er is een kenniskaart opgesteld waarin het netwerk en de onderzoeksprogramma's van de bodemsector en aanverwante partijen zijn weergegeven;
- er zijn perspectieven geformuleerd voor Nederland in 2040, gebaseerd op het uitgangspunt dat de bodem partner is bij maatschappelijke opgaven zoals op het terrein van energiewinning en klimaatbeleid;
- ruim 600 kennisvragen zijn geïnventariseerd en de kennisvragen zijn gebundeld tot kernvragen en getoetst in een kennisarena;
- er is een sturingsmodel en een kenniscyclus geformuleerd voor de organisatie van de vraagstukken en de kennisorganisatie.

Belangrijke conclusie: er is een duidelijke kennisbehoefte. Aanbevolen wordt om een kennisontwikkelingsprogramma bodem en ondergrond op te stellen, gericht op systeemvragen en aansluiting te zoeken bij bestaande onderzoeksprogramma's.

Kennisagenda leidend

Het advies is om de baten van het benutten van de ondergrond en het bodem- en watersysteem in beeld te brengen met bijvoorbeeld een MKBA. Dit inzicht helpt bij het invullen van ambities en afspraken over taakverdeling en verantwoordelijkheden. En voor daarbij regie over een gezamenlijke kennisagenda. Maak de kennisagenda leidend voor de kennisontwikkeling in opdracht van de convenantpartners, en maak daarmee centrale regie en

aansturing mogelijk. Het is aan te bevelen om deze centrale regie en aansturing onder te brengen bij één organisatie, wat ook in de Rijksvisie op de ondergrond staat. Verder wordt geadviseerd om het onderzoeks- en innovatieprogramma te maken van alle partijen die nauw betrokken zijn vanuit de vraagstelling. Financiering van het onderzoeksprogramma kan ook vanuit deze partijen komen.

Fase 2

Uit de conclusies en aanbevelingen zijn opgaven voor fase 2 afgeleid, zoals de realisatie van experimenteeruimte – fysiek, beleidsmatig en in wet- en regelgeving –, het ontwikkelen van een transitie- en opleidingspad voor de veranderende rol van bodemmedewerkers en het vertalen van ambities en taken naar eigenaarschap van de kennisvragen. Andere opgaven zijn het vormgeven van de organisatie voor regie op vraagstukken en kennismanagement bij convenantpartners en het vormgeven financiering fase 3 en onderzoek naar financieringsmogelijkheden kennisontwikkeling en ontsluiting.

Wensen

Het is wenselijk dat de convenantpartijen aangeven op welke wijze zij de organisatie van de kennisinfrastructuur willen vormgeven. Dit in samenspraak met de andere kennispartners die een rol spelen zoals Bodemplus, SIKB, SKB, DSP, TCB en IBB. Fase 2 richt zich dan op de uitwerking van deze organisatie. Hiervoor zijn gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van de convenantpartners en intermediairs en partners in het kennisveld. Er wordt een workshop gehouden om de verschillende beelden te delen en afspraken te maken over de uitwerking van de kennisorganisatie in fase 2. De kennisbehoefte wordt getoetst door interviews met stakeholders op relevante beleidsterreinen. De resultaten uit dit traject worden vertaald naar het Projectplan Fase 2 dat er eind 2011 zal zijn.

SAMENWERKINGSPROGRAMMA WARMTE KOUDE OPSLAG (SWKO)

Nieuwe regelgeving voor bodem-energiesystemen in aantocht

Het streven van de overheid om 20% minder broeikasgassen uit te stoten, 20% energiebesparing te realiseren en 20% duurzame energie toe te passen in 2020 is niet denkbaar zonder de inzet van bodemenergie.

Aanleg van een bodemenergiesysteem.

‘Je kunt de transitie van het bodembeleid alleen robuust maken als je de economische aspecten meeneemt. Denk daarbij onder meer aan het gebruik van geothermie.’

Tanja Klip (gedeputeerde provincie Drenthe)

Het gebruik van bodemenergie wordt gezien als één van instrumenten om tot een CO₂-reductie van 20% in 2020 te komen. Daarnaast kan het gebruik van bodemenergie de gebruiker energie besparen. Bodemenergie is daarom een belangrijke duurzame hernieuwbare energiebron. Het gebruik van bodemenergie neemt de laatste jaren een hoge vlucht. Om warmte koude opslag (WKO) verder te stimuleren en in goede banen te leiden, hebben het Rijk, de provincies, de gemeenten, de waterschappen, de branche-organisaties en de kennisinstuties de handen ineengeslagen in het Samenwerkingsprogramma WKO (SWKO). Dit heeft geresulteerd in verschillende instrumenten en producten. Een tussenstand.

Ontwerpbesluit Bodemenergiesystemen

Er komt nieuwe regelgeving voor bodemenergiesystemen: het Besluit

bodemenergiesystemen. Inwerking-treding wordt verwacht op 1 juli 2012. Het Besluit heeft als doel om het gebruik van bodemenergie te bevorderen en aantasting van de bodemkwaliteit te voorkomen. Het stimuleren van de toepassing van bodemenergie krijgt vorm door het verkorten van procedures voor vergunningverlening, het bieden van instrumenten waarmee de gewenste ordening vorm kan worden gegeven en een certificeringssysteem dat gericht is op het optimaal laten functioneren van bodemenergiesystemen. De bescherming van de bodem wordt geëffectueerd door algemene regels die op alle bodemenergiesystemen van toepassing zijn. Het Besluit beoogt ook een afwegingskader te scheppen voor bodemenergie in de ondergrond via het aanwijzen van interferentiegebieden. Het nieuwe wettelijke kader brengt de belangen van milieu en duurzame energie samen!

Handhavings Uitvoeringsmethode (HUM) en Beoordelings Uitvoeringsmethode (BUM)

Om het bevoegd gezag te ondersteunen bij de uitoefening van zowel vergunningverlening als handhaving worden twee uitvoeringsmethodes ontwikkeld. De gemeenten en provincies werken samen met SIKB (penvoerder) en marktpartijen aan deze uitvoeringsmethodes. Ten eerste een Beoordelings Uitvoeringsmethode (BUM), die de uniformiteit van beoordeling en vergunningverlening wil bevorderen. Hierin worden voorschriften uit de Waterwet, Wet milieubeheer, het Besluit bodemenergiesystemen en eventueel de Provinciale Milieuvordering verder uitgewerkt in een leidraad voor het beoordelen van vergunningaanvragen. Hierin worden ook onderwerpen als energiebalans en interferentie geoperationaliseerd. Een tweede instrument, van belang voor toezicht en handhaving van het Besluit bodemenergiesystemen, is de Handhavings Uitvoeringsmethode (HUM). In de HUM worden toezicht en handhaving voor bodemenergiesystemen geoperationaliseerd. Het gaat hierbij over vergunningen en algemene regels. De HUM en BUM voor provincie en gemeente zijn klaar vóór de inwerkingtreding van het besluit medio 2012.

WKO Tool

Om de groei van WKO te stimuleren, is door IF Technology een WKO Tool ontwikkeld in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M). De doelgroepen zijn

woningeigenaren en initiatiefnemers van bouwprojecten. Gebruikers krijgen op een snelle manier inzicht in de kansen voor WKO. De WKO Tool geeft op basis van een locatie in Nederland en het bouwvolume, de technische, juridische en financiële haalbaarheid. De ontwikkeling van de WKO Tool Nederland wordt gefaseerd uitgevoerd.

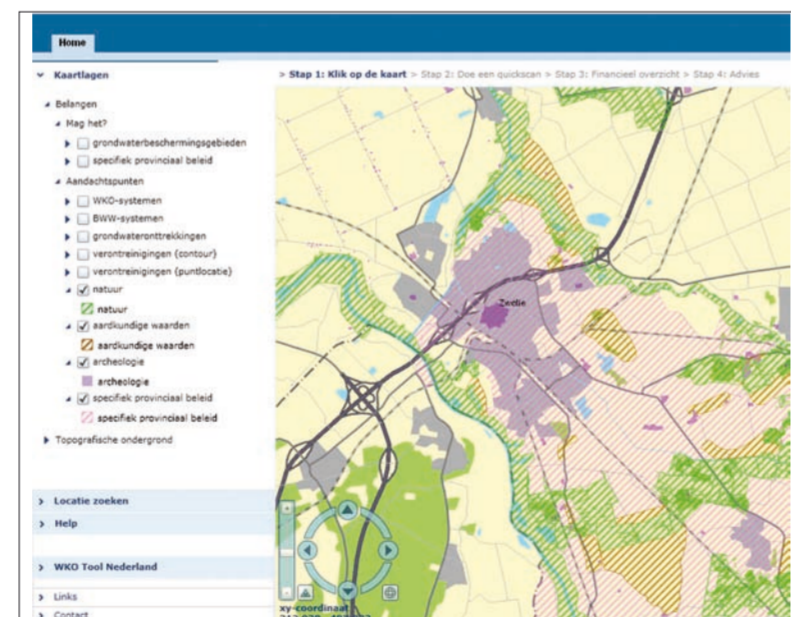
Volgende fase

De eerste fase is de ontwikkeling van de webapplicatie met daarin bodeminformatie, restrictiegebieden, zoals grondwaterbeschermingsgebieden, en een financiële rekenmodule. Dit is gebeurd in opdracht van het ministerie van I&M en is nu online te gebruiken via www.wkotool.nl. Op dit moment vindt de uitvoering plaats van de volgende ontwikkelfase, waarin kaartlagen met relevante informatie over boven- en ondergrondse aandachtspunten aan de WKO Tool worden toegevoegd. De aandachtspunten zijn: natuurgebieden, archeologie, aardkundige waarden, bestaande bodemenergiesystemen, overige grondwateronttrekkingen en grondwaterverontreinigingen.

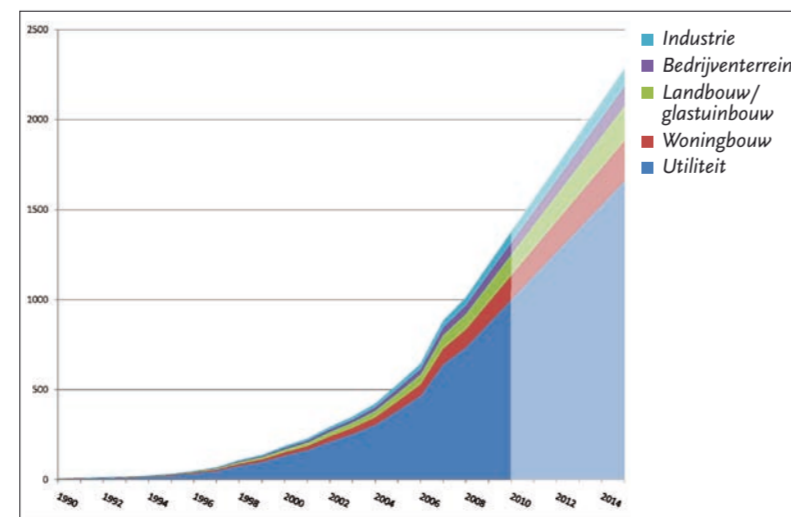
Kijk op www.wkotool.nl of uw ondergrond ook geschikt is voor het gebruik van bodemenergie!

Handreiking masterplannen bodemenergie

Met de introductie van het Besluit bodemenergiesystemen kunnen in Nederland interferentiegebieden worden aangewezen. Dit zijn gebieden waar ordening nodig is om optimaal gebruik te kunnen maken van de ondergrond. Om de ondergrond optimaal te ordenen en randvoorwaarden te stellen aan vergunningen wordt in het Besluit bodemenergiesystemen geadviseerd masterplannen op te stellen. Het Samenwerkingsprogramma WKO heeft inmiddels een handreiking ontwikkeld voor het opstellen van masterplannen. Deze handreiking moet leiden tot ordening en onderlinge afstemming van bodemenergiesystemen waarbij rekening is gehouden met boven- en ondergrondse functies van het gebied. Het is de bedoeling dat gemeenten aan de slag gaan met de Handreiking. Samen met SKB en diverse gemeenten werken we in 2012 aan de kennisoverdracht van deze handreiking.

WKO Tool.

(Verwachte) groei van open bodemenergiesystemen (bron: IF Technology).

Stedelijke vernieuwing in Enschede.

De Noord-Zuidlijn in Amsterdam.

PROJECT WET- EN REGELGEVING

Naar een nieuw bodem-ontwikkelingsbeleid

Het bodembeleid in Nederland verandert. Er is ingezet op een transitie. Wet- en regelgeving moeten anders. Bovendien wil het kabinet regelgeving vereenvoudigen.

In het project wet- en regelgeving van het Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant staat het vormgeven van een wettelijk instrumentarium dat bij het nieuwe bodemontwikkelingsbeleid na 2015 hoort, centraal. Dan wordt het bodembeleid integraal onderdeel van ruimtelijke en economische gebiedsontwikkeling. Deze filosofie vergt een heel ander juridisch en financieel instrumentarium.

Daar komt dan nog bij dat er verder gedecentraliseerd gaat worden, er een opdracht van het kabinet ligt om wet- en regelgeving te vereenvoudigen en er uitgegaan moet worden van het duurzaam kunnen benutten van de ondergrond om ook baten te kunnen genereren. In 2015 moet een ander zijn wettelijke beslag krijgen. De wetgeving moet dan faciliterend zijn om de nieuwe filosofie in het beleid mogelijk te maken. Als dat lukt, is de weg vrij voor een andere benadering van het realiseren van de juiste kwaliteit van de bodem bij de juiste functie.

Op kortere termijn

Het project heeft al geleid tot een paar voorstellen om de regelgeving op onderdelen aan te passen. Het gaat daarbij om:

- 1 Reparatiewet (tot 2015)**
Dit wetsvoorstel betreft voornamelijk wijzigingen van wettechnische aard.
- 2 Aanpassingswet Wet bodembescherming (en naventende doorwerking in andere wetten, besluiten en regelingen) (tot 2015)**
Hoofddoelstelling van dit wetsvoorstel is een vereenvoudiging en hervorming van de wet- en regelgeving op het gebied van bodem. Dit moet leiden tot het:
 - verminderen van bestuurlijke en administratieve lasten;
 - wegnemen van belemmeringen voor een goede uitvoering van de wet.

3 Wetsvoorstel gebiedsgerichte aanpak verontreinigd grondwater (GGGB) in procedure (tot 2015)

Dit wetsvoorstel biedt de mogelijkheid om de verontreiniging in het diepere grondwater gebiedsgericht aan te pakken. Dit naast de reeds bestaande gevalsgerichte en clustergerichte aanpak uit de Wet bodembescherming. Afhankelijk van de concrete situatie kunt u de meest optimale aanpak kiezen. De gevalsgerichte benadering houdt in dat individuele gevallen van bodemverontreiniging worden aangepakt. Bij de clusteraanpak worden individuele gevallen gebundeld. Gebiedsgericht beheer richt zich daarentegen op het in samenhang saneren en/of beheren van grondwaterverontreiniging ("verontreinigingspluimen") in een afgebakend gebied. Het wetsvoorstel omvat vier elementen:

- intensief aanpakken van de bron (zo mogelijk verwijderen);
- opstellen van een beheerregime voor de verontreiniging in het grondwater;
- nadrukkelijk beschermen van kwetsbare objecten;
- afbraak van de grondwaterpluim bevorderen (actief beheer).

Zie voor meer informatie over dit wetsvoorstel: <http://www.agentschapnl.nl/nieuws/wetsvoorstel-gebiedsgerichte-aanpak-van-grondwater-naar-tweede-kamer>. Deze wetsvoorstellen zijn op het moment van het verschijnen van deze krant nog in procedure.

Op middellange termijn

Voor de meer fundamentele veranderingen is een iets langer traject voorzien. Daarbij gaat het om de volgende producten:

- 4 Gemeenschappelijke visie op wet- en regelgeving na 2015 te ontwikkelen op het gebied van bodem en ondergrond**
Door de verschuiving van het bodembeschermingsbeleid naar een bodemontwikkelingsbeleid is het noodzakelijk dat er een visie op de wet- en regelgeving wordt ontwikkeld. Het bestaande beleid over de ondergrond, het gebiedsgericht grondwaterbeheer en de bodemsanering worden geïntegreerd. Het bodembeleid wordt de komende jaren daarom ingrijpend veranderd en transformeert naar beleid voor de boven- en ondergrond. Het bijdragen van de boven- en ondergrond aan gebiedsontwikkeling en aan oplossingen voor maatschappelijke opgaven komt centraal te staan. Deze beleidswijziging heeft voor u een omslag in denken en werken tot gevolg. Taken, rollen en verantwoordelijkheden verschuiven; het wettelijk kader wijzigt en een visie hierop wordt ontwikkeld. De belangrijkste uitgangspunten van de nieuwe visie zijn:
 - decentrale overheid is verantwoordelijk;
 - geen bodembeleid zonder ruimtelijke ontwikkeling;
 - beleid met de ondergrond;
 - (gebiedsgericht) beheer centraal;
 - spoedlocaties onder controle.

5 Fundamentele wetswijziging na 2015

De gemeenschappelijke visie op wet- en regelgeving op het gebied van bodem en ondergrond wordt vertaald in een nieuw wet- en regelgevingskader per 2015. Er wordt daarbij gedacht aan het opheffen van de sectorale Wet bodembescherming. Er wordt ook gedacht aan het onderbrengen van de kwaliteit van de bodem als belangrijk item in de Wet ruimtelijke ordening (Wro), bijvoorbeeld via het bestemmingsplan. De normering zou moeten worden gezien en een plek krijgen in de Wet milieubeheer (Wm). De sturing op de kwaliteit zou plaats kunnen vinden via de huidige Wabo. Een vergunning voor een (ruimtelijke) ontwikkeling wordt geweigerd, als de kwaliteit van de bodem niet voldoet voor de beoogde functie. Er wordt natuurlijk gewerkt aan andere financiële en juridische instrumenten, die het proces van bodemsanering veeleer faciliteren en niet belemmeren. Hierbij wordt voor de lange termijn aansluiting gezocht bij een bredere herziening van het omgevingsrecht. Het kan ook zijn dat het bodembeleid dan onderdeel wordt van het nieuwe omgevingsrecht.

Zie voor meer informatie over de nieuwe Omgevingswet: <https://omgevingswet.pleio.nl/>

IN DE SCHIJNWERPERS

Vier organisaties en initiatieven uitgelicht

Nieuwe verbindingen, nieuwe wegen, de klassieke bodemwereld bestaat niet meer. Vier organisaties en initiatieven illustreren het nieuwe elan.

De veranderingen die het bodemconvenant beoogt, vereisen dat we als Uitvoeringsprogramma, naast de convenantpartijen, samenwerken met een veelheid aan organisaties.

Zowel binnen als buiten de klassieke bodemwereld. Buiten de klassieke bodemwereld omdat we nieuwe verbindingen willen leggen. Binnen de bodemwereld omdat we elkaar graag

willen versterken en we niet dingen dubbel willen doen. Op het gevaar anderen tekort te doen, willen we graag vier organisaties en initiatieven in de schijnwerpers plaatsen.

1 **Initiatief Bewust Bodemgebruik** (www.bewust-bodemgebruik.nl)

We hebben bewondering hoe zij erin geslaagd zijn om buiten de conventionele paden om het bodemgebruik in brede zin centraal te stellen. Tevens hebben zij veel denkracht weten te organiseren voor deze verandering. Als Uitvoeringsprogramma maken we daar dankbaar gebruik van, sluiten we regelmatig aan bij bijeenkomsten van het Initiatief en organiseren we samen bijeenkomsten.

2 **SKB** (www.skbodem.nl)

Het SKB is al jaren actief op terreinen waar het bodemconvenant belangrijke doelstellingen over geformuleerd heeft. Zoals over het gebruik van de ondergrond en gebiedsgericht grondwaterbeheer. SKB stimuleert innovatie en organiseert verbinding met andere beleidsvelden. We maken graag van hun kennis en deskundigheid op deze terreinen gebruik.

3 **SIKB** (www.sikb.nl)

De organisatie met diepgravend inzicht in de uitvoeringspraktijk.

4 **Bodem+** (www.bodemplus.nl)

Deze organisatie levert niet alleen de secretarissen en diverse projectleden voor het Uitvoeringsprogramma, maar is ook volop actief om, conform haar schakelrol, het UP te informeren hoe het regionaal en lokaal gaat met de thema's waar het convenant zich op richt en te ondersteunen bij het realiseren van de doelstellingen van het convenant in de praktijk.

CONTACTGEGEVENS EN AGENDA

Contactgegevens

Uitvoeringsprogramma convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties

Postadres

Agentschap NL / Bodem+
Postbus 93144
2509 AC Den Haag

Website

www.bodemconvenant.nl

Projectleiders en projectsecretarissen

Programmadirecteur: Gerd de Kruif (gerd.dekruif@agentschapnl.nl)

Programmasecretaris: Berry van 't Wel (berry.vantwel@agentschapnl.nl)

Project aanpak spoedlocaties

Projectleider: René Smolders (cmw.smolders@breda.nl)

Projectsecretaris: Wim van de Meerdendonk (wim.vandemeerendonk@agentschapnl.nl)

Project gebiedsgericht grondwaterbeheer

Projectleider: Ron Nap (r.nap@apeldoorn.nl)

Projectsecretaris: Remco de Boer (remco.deboer@agentschapnl.nl)

Project gebruik ondergrond

Projectleider: Frency Huisman (fpa.huisman@pzh.nl)

Projectsecretaris: Irma Kerkhof (irma.kerkhof@agentschapnl.nl)

Deelproject warmte-koude-opslag (WKO)

Projectleider: Peter Kouwenhoven (peter.kouwenhoven@minienm.nl)

Deelproject kennisagenda

Projectleider: Margot de Cleen (margot.decleen@minienm.nl)

Project wet- en regelgeving

Projectleider: Peter Kiela (peter.kiela@minienm.nl)

Project midterm review

Projectleider: Gerd de Kruif (gerd.dekruif@agentschapnl.nl)

Projectsecretaris: Michiel Gadella (michiel.gadella@agentschapnl.nl)

Project communicatie

Projectleider: Berry van 't Wel (berry.vantwel@agentschapnl.nl)

Agenda

Het Uitvoeringsprogramma is regelmatig aanwezig bij bijeenkomsten in het land. Om te horen wat er speelt, om te vertellen waar het Uitvoeringsprogramma mee bezig is of als producten worden opgeleverd. Dat gaat van bijeenkomsten als Bodem Breed tot diverse provinciale en regionale bodemberaden. Deels nemen we daartoe zelf het initiatief, deels worden we daarvoor uitgenodigd. Neemt u ook rustig contact met ons op.

We organiseren daarnaast ook zelf bijeenkomsten als "specials" om met een aantal deskundigen bepaalde thema's verder te brengen, maar ook bijeenkomsten met bestuurders. Zo staat er voor begin februari 2012 een bijeenkomst met een aantal bestuurders op stapel om aan de hand van de resultaten van de midterm review (die eind 2011 gereed is) te verkennen of nieuwe afspraken nodig zijn, voor op dit moment en voor in de toekomst.

UITVOERINGSPROGRAMMA

BODEMCONVENANT

Colofon Het Bodemjournaal

De Bodemkrant is een eenmalige krant over de stand van zaken rondom het Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant.

Eindredacteur: Berry van 't Wel

Fotografie: Hans Roggen, Jan Klein Kranenburg, Stadsontwikkeling Rotterdam

Concept, ontwerp en realisatie: Smidswater

Drukwerk: Edauw + Johannissen, Den Haag

Oplage: 800